

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

**SOCIAL ANALYSIS, VOLUME 13, 2023, SCIENTIFIC JOURNAL
OF SAPIENTIA HUNGARIAN UNIVERSITY OF TRANSYLVANIA**

Sorin MITULESCU

Sociologie Românească, 2023, vol. 22, Issue 1, pp. 187-191

<https://doi.org/10.33788/sr.22.1.11>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Research Institute for Quality of Life, Romanian Academy
and
Romanian Sociology Association

SOCIAL ANALYSIS,
VOLUME 13, 2023,
SCIENTIFIC JOURNAL OF SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Sorin MITULESCU¹

Abstract

Volume 13 of 2023 of the journal *Social Analysis* contains several contributions on sociology in Romania and Hungary at different moments of evolution during the twentieth century. The first four articles deal with aspects of the activity of the Bucharest Sociological School, while four other contributions concern sociology in Hungary. In several articles there are comparisons between the two sociological movements or references to broader developments in Central and Eastern Europe. If about Romanian sociology we receive only information related to the Monographic School, regarding Hungary the articles have a much wider area: from nationalist sociological concerns at the beginning of the twentieth century, to the reorganization of sociology after the Revolution of 1956 and reaching biopolitical approaches with echoes in contemporary Hungary.

Keywords: Romania, Hungary, social intervention, sociology, nationalist sociology, natalism.

Volumul 13/2023 al revistei *Social Analysis* editată de Universitatea Maghiară a Transilvaniei Sapiientia grupează articole consacrate sociologiei din Ungaria și România în diferite ipostaze și din multiple perspective. Toate subsumate condiției de știință neutră axiologic, așa cum s-a putut manifesta pe durata unui secol marcat pentru cele două țări vecine de războaiele mondiale și de succedarea la putere a mai multor regimuri politice autoritare sau chiar totalitare. În acest răstimp, Ungaria și România au împărțit istoria zonei mai extinse, cea a Europei Centrale și de Est, fiind afectate de urmările Primului Război Mondial – care le-a marcat teritorial și politic, ca și de ale celui de al doilea care le-a fixat pentru patru decenii în orbita

---

¹ Independent scholar, București, România, E-mail: sorin_mit@yahoo.com.

sovietică. Dincolo de o serie de similitudini, specificul național nu a întârziat să se manifeste și să-și pună amprenta asupra demersurilor sociologice din fiecare țară.

Despre experiența românească (din păcate, doar cea dintre cele două războaie) vin să aducă mărturie patru membri marcanți ai cunoscutei „cooperative Gusti” în frunte cu „patronul” școlii, profesorul Zoltán Rostás (ceilalți membri ai grupului care semnează articole despre Școala Gusti sunt Ionuț Butoi, Theodora Eliza Văcărescu și Dana Costin. Spațiul recenziei nu ne-a permis să ne referim mai pe larg asupra contribuției lor). Acesta întreprinde o analiză comparativă a evoluțiilor științifice și instituționale din perioada interbelică în sociologia țărilor central- și est-europene. Sunt trecute în revistă atât țările care după Marele război au cunoscut regimuri autoritare – Ungaria, Bulgaria și Rusia sovietică, cât și cele în care, pe seama câștigurilor teritoriale obținute în urma păcii, s-au dezvoltat regimuri politice democratice: Polonia, Cehoslovacia, România, Iugoslavia. Dacă în primul grup de țări autoritățile au fost ostile sociologiei în diferite grade și sub diferite forme, în cel de-al doilea, sociologia s-a bucurat de libertate de acțiune și chiar de sprijin din partea instituțiilor statului. Având în vedere că întregul număr al revistei despre care vorbim este dedicat sociologiei din România și Ungaria, este poate interesant să reținem notațiile profesorului Rostás cu privire la sociologia maghiară interbelică.

Instituționalizarea sociologiei începe în Ungaria odată cu noul secol (pe la 1900) sub egida *Societății de Științe Sociale* inițiată de **Oszkár Iászi** și a revistei *Secolul douăzeci* [Huszadik század]. Mișcarea sociologică a fost atât de activă încât a condus la coagularea unui partid democrat „radical” condus de același **Iászi** și promovând înțelegerea între naționalitățile adunate între limitele statului ungar. Evoluțiile de după război au pus însă capăt avântului democratic și totodată inițiativelor sociologice, cel puțin pentru un deceniu. Abia după 1930 se manifestă din nou o serie de demersuri sociologice mai degrabă individuale către modernizarea societății (mai ales în mediul rural), dar fără a se bucura de sprijin instituțional. Este menționată influența științifică și metodologică a lucrărilor lui Gusti asupra mișcării „poporaniste” – sociografice din Ungaria interbelică (pp. 11-14).

A doua parte a revistei este susținută prin colaborarea unui grup de cadre didactice de la Universitatea „Eötvös Loránd” din Budapesta. Este vorba despre *Péter Harsányi, Éva Ale, Vera Szabari și Erzsebat Takacs*. Aceștia reușesc să aducă în revistă informații deosebit de interesante despre sociologia maghiară de la începutul secolului XX și până în ultimii ani ai „gulaș-socialismului” marca János Kádár. Pentru cititorul român, aceasta reprezintă partea cea mai interesantă din prezentul număr al revistei *Social Analysis*, deoarece reușește să reducă măcar parțial lipsa acută de informație despre un teritoriu și o societate atât de apropiate, dar despre care continuăm să știm atât de puțin.

Péter Harsányi urmărește contribuția grupării conservatoare de înaintași ai sociologiei maghiare care au acționat simultan (și pe poziții opuse) cu deja menționata grupare a lui **Oszkár Iászi** despre care am aflat din contribuția lui Z. Rostás. Problema națională se afla și în atenția acestei grupări conservatoare, doar că rezolvarea sa pleca de la premisa menținerii cu orice preț a supremației maghiare. Autorii aparținând de această grupare (manifestându-se în paginile *Revistei maghiare de științe sociale*, cu apariție regulată pe parcursul unui deceniu din 1908 și până în 1918) au abordat problema naționalităților din perspective administrative, demografice, culturale și educaționale, promovând un naționalism „luminat”, bazat pe știință și cercetare, ceea ce este remarcabil având în vedere perioada istorică.

Éva Ale se apleacă asupra unei orientări metodologice ce a marcat multă vreme contribuțiile de științe sociale din Ungaria – demersul de tip sociografic. Autoarea a constatat că definirea sociografiei nu este facilă, ci mai degrabă complexă, în ultimul timp ridicându-se și problema raportului dintre aceasta și așa-numita „sociologie publică” (definită de Burawoy). Excursul istoric asupra evoluției sociografiei pe terenul maghiar ne conduce într-un periplu de peste un secol care pleacă de la un anume Robert Braun, cel care la începutul secolului XX avusese contacte cu sociologul american W. I. Thomas și care a produs mai multe lucrări sociografice în care combina observațiile și experiența personală în contact cu realitatea empirică. Influențe majore asupra sociografiei maghiare a exercitat și Școala de la Amsterdam condusă de Sebald Rudolf Steinmetz, preocupat mai ales de societatea țărănească pe cale de dispariție. Steinmetz respingea orice aparat teoretic premergător descrierii și prin aceasta se excludea din sociologie. Alte influențe au venit pentru sociografia maghiară din Germania prin lucrările lui Ferdinand Tonnies care recomanda (ca și americanii) folosirea metodelor statistice de investigare. Dar originalitatea și vârsta de aur a sociografiei ungare au fost atinse prin contribuțiile mișcării pro-rurale a Tinerimii din Transilvania, în anii '30. Aceștia erau urmașii lui Braun, dar totodată influențați și de metoda monografică concepută de Gusti. În acea perioadă, demersul sociografic era alimentat de viziunea clasei de mijloc în privința crizei societății țărănești.

După al Doilea Război Mondial, deși pe plan internațional sociografia se pierde, fiind asimilată în ansamblul metodelor sociologiei, în Ungaria ea ajunge să țină oarecum locul sociologiei care oficial nu era acceptată. În aceea perioadă, chiar și simpla descriere a unor realități era considerată ca un gen de critică a regimului și în consecință nu se accepta publicarea ca rezultat al unei activități științifice. În schimb se mai găsea loc pentru a se publica sociografie „literară” sau „jurnalistică”. De-a lungul timpului, sociografia s-a dovedit un demers versatil, capabil să satisfacă necesitățile de moment, astfel că, într-un articol publicat în

1985, Nemedi o definea ca fiind *ceea ce contemporanii o consideră a fi*. În anii '70, când sociologia își recâștigase locul între disciplinele științifice cu prețul de a abandona rolul ei critic, sociografia era cea care reușea să continue să îndeplinească o funcție critică, semnalând anumite probleme sociale (p. 87). Drept care și lucrările sociografice erau aproape imposibil de a fi publicate sub regimul Kádár. Sunt amintite mai multe sociografii, printre care una semnată Miklos Haraszti (o descriere a experienței personale într-o fabrică de tractoare) care din 1971 până în 1989 a circulat doar sub formă de samizdat, iar în 1975 a fost tradusă și publicată în Berlinul de Vest. Ultima parte a articolului analizează contribuția sociografiei din perspectiva dezideratului formulat în 2005 de M. Burawoy ca știința să se întoarcă la beneficiarul său de drept, publicul. Se consideră că sociografia își mai păstrează și în prezent utilitatea ca un demers la granița dintre literatură, politică și știință. Uzând de mijloace specifice literaturii, scrierile sociografice ajung mai ușor la public și îl fac conștient de propriile sale probleme (p. 93).

Poate cel mai interesant articol dintre cele care privesc Ungaria este cel semnat de Vera Szabari, tratând evoluțiile sociologiei din țara vecină în urma evenimentelor din 1956. Experiența înăbușirii violente a conflictului a reprezentat un punct de cotitură atât pentru intelectualitate (în speță sociologii), cât și pentru autorități – regimul Kádár nu a uitat experiența lui 1956 pe tot parcursul existenței sale, rămânând permanent conștient că are nevoie de cunoaștere sociologică pentru a nu scăpa din mână societatea, dar totodată nu trebuie să permită sociologilor prea multă libertate. Cât despre sociologi (ca și alți intelectuali), aceștia și-au dat seama că multă vreme nu vor putea să schimbe sistemul și în consecință au acceptat un compromis, îmbinând criticile cu justificarea regimului. Autoarea delimitează perioada dintre 1961 și 1973 sub numele de Vârsta de Aur a sociologiei critice maghiare. În acei ani, autori precum Sandor Szalai sau Kalman Kulcsar promovau cercetarea empirică liberă de dogmatism, iar alți sociologi puneau în evidență diferențele între realitatea socială și discursul ideologic (propagandistic), recomandând reducerea diferențelor și modernizarea. Pe terenul sociologiei s-a produs în acei ani un amestec între marxști (revizionști) și nemarxști (printre care Lazslo Cseh-Szombately sau Rudolf Andorka). Un destin special a avut Andras Hegedus – după ce, aflat într-o poziție politică de vârf, a lansat apelul de ajutor sovietic în confruntarea cu forțele democratice, a petrecut mai mulți ani după 1956 la Moscova. Apoi a revenit în țară și a luat parte la reorganizarea sociologiei, iar ulterior, împreună cu Maria Markus, a abordat problematica înstrăinării (pe linia Lukacs) aducând critici funcționării societății socialiste. În perioada amintită mai apar și alte contribuții importante cum a fost cea semnată de Zsuzsa Ferge cu privire la stratificarea socială.

După 1973 (nu întâmplător, anul morții lui Gyorgy Lukacs) asistăm la o perioadă de descurajare a criticismului, dar pe de altă parte, se amplifică instituționalizarea sociologiei și sunt menținute și chiar încurajate legăturile cu sociologia occidentală.

Tot pentru evoluțiile postbelice în câmpul științelor sociale este interesantă și analiza pe care Erzsebet Takacs o întreprinde în cuprinsul articolului său asupra preocupărilor legate de natalitate. O asemenea preocupare (nu neapărat a specialiștilor) interferează cu diferite perspective ideologice și nu rareori ajunge la concluzii politice populiste.

O linie generală a contribuțiilor maghiare din revista *Social Analysis* o reprezintă abordarea longitudinală acoperind mai multe perioade istorice din secolul încheiat. Cunoscând aceste evoluții și comparându-le cu cele cunoscute în propria țară, cititorul român poate aprecia mai bine și anumite manifestări actuale ale sociologiei din țara vecină.